

Review article

Investigating the Effectiveness of People's Knowledge, Attitude, and Practice Regarding the Acceptance of COVID-19 Vaccination: A Systematic Review

Amir Faqihi¹
Erfan Pourshahri²
Mostafa Bijani^{3*}

1. Lecturer, Department of Nursing, Fasa University of Medical Sciences, Fasa, Iran
2. Student Research Committee, Fasa University of Medical Sciences, Fasa, Iran
3. Associate Professor, Department of Nursing, Fasa University of Medical Sciences, Fasa, Iran

*Corresponding author: Mostafa Bijani,
Department of Nursing, Fasa University of
Medical Sciences, Fasa, Iran

Email: bizhani_mostafa@yahoo.com

Received: 03 July 2023

Accepted: 26 August 2023

ABSTRACT

Introduction and purpose: The COVID-19 pandemic is still one of the major challenges faced by health systems around the world. Knowledge, attitude, practice, and acceptance of the COVID-19 vaccine are important factors in encouraging people to inject the vaccine. This study was conducted to investigate the effectiveness of people's knowledge, attitude, and practice regarding the acceptance of the COVID-19 vaccination.

Methods: This study was a systematic review based on articles published in 2019-2022 that examined the knowledge, attitude, practice, and acceptance of community members regarding the COVID-19 vaccine. A total of 14 databases and 56 articles were evaluated. Databases included Web of Science, Cochrane Library, PubMed, CINAHL, Google Scholar, Ovid, Science Direct, WILEY, Scopus, Pro-Quest, Medline, Elsevier, Magiran, and SID.

Results: After analyzing the articles, abstracts, and main texts, 13 articles, all of which were descriptive-cross-sectional studies, were selected for the final analysis. It was found that 61.5% (n=8) of studies showed a high and acceptable level of knowledge, 30.7% (n=4) a high level of attitude, 15.3% (n=2) an average level of practice, and 23% (n=3) a high level of acceptance toward COVID-19 vaccine.

Conclusion: People's level of knowledge about the COVID-19 vaccine was at a high level. Nevertheless, people's attitude towards the injection of the COVID-19 vaccine and its effectiveness, and consequently, the acceptance of this vaccine and the willingness to inject it was at a low level. Therefore, health system policymakers should take measures according to the cultural background of the societies to encourage people to inject the vaccine against COVID-19.

Keywords: Attitude, COVID-19, Knowledge, Practice, Vaccine

► **Citation:** Faqihi A, Pourshahri E, Bijani M. Investigating the Effectiveness of People's Knowledge, Attitude, and Practice Regarding the Acceptance of COVID-19 Vaccination: A Systematic Review. *Journal of Health Research in Community*. Autumn 2023;9(3): 94-105.

مقاله مروری

بررسی اثربخشی دانش، نگرش و عملکرد افراد درباره‌ی پذیرش واکسیناسیون کووید ۱۹؛ یک مطالعه‌ی مرور سیستماتیک

چکیده

امیر فقیهی^۱
عرفان پورشهری^۲
مصطفی بیژنی^{۳*}

مقدمه و هدف: پاندمی کروناویروس (کووید ۱۹) یکی از مشکلات بزرگ در سیستم‌های بهداشتی دنیا به شمار می‌آید. دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش درباره‌ی واکسن کووید ۱۹ از عوامل مهم در ترغیب افراد جامعه به تزریق واکسن است. این مطالعه با هدف بررسی اثربخشی دانش، نگرش و عملکرد افراد درباره‌ی پذیرش واکسیناسیون کووید ۱۹ انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه مروری و سیستماتیک است که بر اساس مقالات چاپ‌شده از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۲ که به بررسی دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش افراد جامعه راجع به واکسن کووید ۱۹ پرداخته‌اند، انجام گرفت. در مجموع، ۱۴ پایگاه اطلاعاتی و ۵۶ مقاله ارزیابی شدند. پایگاه‌های اطلاعاتی شامل Web of Science, Cochrane Library, PubMed, CINAHL, Google Scholar, Ovid, Science Direct, WILEY, Scopus, Pro-Quest, Medline, Elsevier, Magiran, and SID بود.

یافته‌ها: بعد از آنالیز مقالات، چکیده و متون اصلی، ۱۳ مقاله که همگی مطالعات توصیفی مقطعی بودند، برای انجام آنالیز نهایی انتخاب شدند. ۶۱/۵ درصد (۸ مطالعه) از مطالعات سطح بالا و پذیرفتنی دانش، ۳۰/۷ درصد (۴ مطالعه) از مطالعات سطح بالای نگرش، ۱۵/۳ درصد (۲ مطالعه) از مطالعات سطح متوسط عملکرد و در نهایت، ۲۳ درصد (۳ مطالعه) از مطالعات سطح بالای پذیرش درباره‌ی واکسن کووید ۱۹ را نشان دادند.

نتیجه‌گیری: دانش افراد از واکسن کووید ۱۹ در سطح بالایی قرار دارد؛ اما نگرش افراد به تزریق واکسن کووید ۱۹ و عملکرد آن در نهایت، پذیرش این واکسن و تمایل افراد به تزریق آن در سطح ضعیفی قرار دارد. از این رو، سیاست‌گذاران نظام سلامت برای ترغیب افراد به تزریق همگانی واکسن کووید ۱۹ باید اقداماتی را با توجه به بستر فرهنگی جوامع به کار گیرند.

کلمات کلیدی: کووید ۱۹، دانش، نگرش، عملکرد، واکسن

۱. مربی، گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران
۲. کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران
۳. دانشیار، گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران

* نویسنده مسئول: مصطفی بیژنی، گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران

Email: fbizhani_mostafa@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۴

◀ **استناد:** فقیهی، امیر؛ پورشهری، عرفان؛ بیژنی، مصطفی. بررسی اثربخشی دانش، نگرش و عملکرد افراد درباره‌ی پذیرش واکسیناسیون کووید ۱۹؛ یک مطالعه‌ی مرور سیستماتیک. مجله تحقیقات سلامت در جامعه، پاییز ۱۴۰۲؛ ۹(۳): ۹۴-۱۰۵.

مقدمه

پاندمی کروناویروس ۲۰۱۹ (کووید ۱۹) باعث ایجاد مشکلات بزرگی در بین سیستم‌های بهداشتی دنیا شده است [۱، ۲]. با

مجله تحقیقات سلامت در جامعه، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، پاییز ۱۴۰۲، دوره ۹، شماره ۳، ۹۴-۱۰۵

گسترش این ویروس در کره‌ی خاکی، جامعه‌ی جهانی فاجعه بزرگی را تجربه می‌کند [۳]. کووید ۱۹ با تأثیر بر سیستم تنفسی، علائم گسترده‌ای از حالت خفیف آبریزش بینی تا حالت‌های شدیدتر دیسترس تنفسی ایجاد می‌کند. این ویروس در افرادی که بیماری‌های زمینه‌ای (فشار خون، دیابت و چاقی) دارند، سبب مرگ می‌شود [۴، ۵]. در طول پاندمی و گسترش ویروس کووید ۱۹، دولت‌ها با اقداماتی از جمله قرنطینه‌ی عمومی، گذاشتن ماسک و ایجاد فاصله‌ی اجتماعی، سعی در کنترل و کاهش این بیماری داشتند که این راه‌حل‌های کوتاه‌مدت کمک چندانی به کاهش این بیماری نکرد [۶، ۷]. از آنجایی که درمانی قطعی برای این بیماری وجود ندارد، به‌منظور مهار این بیماری و پایان‌دادن به فاصله‌گذاری اجتماعی، انجام واکسیناسیون ضروری به نظر می‌رسد [۸]. با وجود تولید واکسن‌های متعدد در سراسر جهان، موفقیت واکسیناسیون به پذیرش عمومی آن متکی است؛ اما در سال‌های اخیر، اعتماد عمومی به واکسن‌ها در حال کاهش بوده است [۹، ۱۰]. به‌عنوان مثال، میزان واکسیناسیون آنفلوآنزای فصلی کمتر از ۵۰ درصد است که به‌میزان درخور توجهی، کمتر از پوشش ۷۵ درصدی است که سازمان بهداشت جهانی توصیه کرده است [۱۱]. نتایج مرور نظام‌مندی که دربرگیرنده‌ی اطلاعات مربوط به پذیرش واکسن کووید ۱۹ در ۳۳ کشور جهان است، حاکی از پذیرش واکسیناسیون کووید ۱۹ به‌میزان کمتر از ۷۰ درصد بوده و به‌ویژه، نرخ پایین پذیرش واکسن در خاورمیانه، روسیه، آفریقا و چندین کشور اروپایی را گزارش کرده است [۱۲]. این میزان در ایران نیز بسیار کمتر از حد انتظار سازمان بهداشت جهانی است [۱۳]. در حال حاضر، بزرگ‌ترین مشکل ایجاد اعتماد عمومی به تزریق واکسن و تأخیر نکردن در تزریق آن است [۱۴]. از طرفی، اخبار دروغین و شایعات درباره‌ی واکسیناسیون در تصمیم‌گیری افراد بسیار مؤثر است و این موضوع برای ما از نظر نرخ پذیرفتن یا نپذیرفتن واکسیناسیون و راهبردهای درمانی مبنی بر تشویق همگانی به تزریق واکسن مهم است [۱۵، ۱۶]. از طرف

دیگر، سامانه‌های بیمه‌ای و دولت برای کاهش بار هزینه‌ای پاندمی کرونا، در تلاش‌اند سالمندان و افراد پرخطر را به تزریق واکسن و افزایش میزان پذیرش این گروه در تزریق سریع‌تر واکسن تشویق کنند [۱۷]. از دیگر عوامل مهم برای افراد به‌منظور تزریق واکسن کووید ۱۹، میزان دانش، نگرش و عملکرد درباره‌ی بیماری است. مفهوم دانش به آموزه‌های شخصی فرد راجع به موضوع برمی‌گردد، نگرش احساس فرد و ایده‌های عملی‌نشده درباره‌ی موضوع است و عملکرد راه‌هایی را نشان می‌دهد که دانش و نگرش در آن مسیر تحقق می‌یابند [۱۸، ۱۹]. مطالعه راجع به دانش، نگرش و عملکرد می‌تواند به راهبردهای پیشگیری و تزریق سریع‌تر واکسن کووید ۱۹ به سالمندان و همچنین، به مهیا کردن سامانه‌های بیمه برای مدیریت این بحران در حال و آینده کمک کند. مانند بسیاری از بیماری‌ها، دانش، نگرش و عملکرد درباره‌ی کووید ۱۹ می‌تواند نقش عمده‌ای در پذیرش واکسیناسیون، تغییر رفتار فرد و کاهش هزینه‌های دولت داشته باشد [۲۰]. با نگاهی به متون مرتبط درمی‌یابیم که دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش نقش مهمی در واکسیناسیون حداکثری جامعه ایفا می‌کنند. در این مطالعات، میزان دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش درباره‌ی واکسیناسیون در گروه‌های سنی مختلف و در بازه‌های زمانی گوناگون را سنجیده‌اند؛ ولی دیدگاه واحدی برای آن مطرح نکرده‌اند و فراوانی داده‌های گزارش‌شده در کشورهای مختلف، متفاوت است.

بنابراین، مرور ساختاریافته‌ی تمام مستندات موجود و بررسی آن‌ها می‌تواند سبب ایجاد تصویری کامل‌تر از این موضوع شود و همچنین، استفاده از مستندات بهتر و باکیفیت‌تر موجود را افزایش دهد؛ به‌علاوه می‌تواند راهنمای مناسبی برای افرادی باشد که در حوزه‌ی درمان و مهار بیماری کووید ۱۹ فعالیت می‌کنند. به این منظور، این مطالعه با هدف جمع‌آوری اطلاعات انتشاریافته و بررسی جامع این نتایج با استفاده از روش مرور ساختاریافته، برای بررسی اثربخشی دانش، نگرش و عملکرد افراد درباره‌ی پذیرش

واکسیناسیون کووید ۱۹ انجام گرفت.

روش کار

راهبردهای جست و جو

در این مطالعه، تمام مقالات فارسی و لاتین مرتبط، منتشر شده توسط مجلات داخلی و خارجی، در بازه‌ی زمانی ژانویه ۲۰۱۹ تا آگوست ۲۰۲۲، بر اساس راهنمای PRISMA (Preferred Reporting Item for Systemic Reviews and Meta-Analysis)، در چهار مرحله‌ی شناسایی (Identification)، غربالگری (Screening)، تعیین شایستگی (Eligibility) و وارد کردن (Included)، به منظور بررسی اثربخشی دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش افراد درباره‌ی واکسیناسیون افراد، تجزیه و تحلیل شدند. سؤال اصلی در این مرور ساختارمند بررسی اثربخشی دانش، نگرش و عملکرد افراد راجع به پذیرش واکسیناسیون کووید ۱۹ بود.

ارزیابی کیفیت و استخراج اطلاعات

در مرحله‌ی اول، با جست و جوی پایگاه اطلاعات جهاد دانشگاهی (Scientific Information Database)، بانک اطلاعاتی Iranmedex و Magiran با استفاده از کلیدواژه‌های «دانش»، «نگرش»، «عملکرد»، «پذیرش» و «واکسیناسیون

کووید ۱۹» برای جمع‌آوری مستندات منتشر شده‌ی داخلی، از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۲ و به زبان‌های فارسی و لاتین، اقدام شد و موارد مرتب استخراج شدند. در گام‌های بعدی، جست و جوی بانک‌های اطلاعاتی PubMed، Co-Web of Science، chrane Library، CINAHL، Google Scholar، Ovid، Science Direct، WILEY، Scopus، Pro-Quest، Medline، Elsevier، Magiran، and SID با استفاده از کلیدواژه‌های «knowledge»، «acceptance»، «attitude»، «practice»، «vaccination» و «covid-19» به همراه عملگر AND و با کمک کلیدواژه‌های «vaccination factor» و «covid-19» به صورت مستقل و در ترکیب با هم صورت گرفت (جدول ۱).

به منظور انتخاب و ارزیابی مقاله‌ها (مرحله‌ی دوم)، در ابتدا، عناوین و چکیده‌ی تمام مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی یاد شده را پژوهشگر، به منظور تعیین و انتخاب عناوین مرتبط، به صورت مستقل بررسی کرد. سپس، مقالات مرتبط به صورت مستقل از هم، وارد پروسه‌ی پژوهش شدند. معیارهای اصلی ورود مقاله‌ها به این پژوهش مرتبط بودن با موضوع، دسترسی به متن کامل، داشتن زبان فارسی یا لاتین و کسب نمره‌ی کیفیت مناسب بود. مقالاتی که جزء پژوهش‌های ثانویه بودند، از پژوهش خارج شدند. همچنین، در این مطالعه، فقط مقالات مقطعی انتخاب شدند و مطالعات مداخله‌ای و دیگر مطالعات مشابه وارد مطالعه نشدند.

جدول ۱: راهبرد جست و جوی مطالعات

PubMed	(knowledge[Title/Abstract] AND acceptance[Title/Abstract] AND attitude[Title/Abstract] AND practice[Title/Abstract] AND "covid-19 vaccination"[Title/Abstract])
Scopus	TITLE-ABS (knowledge AND acceptance AND attitude AND practice AND "covid-19 vaccination")
Web of Science	TS=((knowledge AND acceptance AND attitude AND practice AND "covid-19 vaccination"))
Embase	knowledge:ab,ti AND acceptance:ab,ti AND attitude:ab,ti AND practice:ab,ti AND 'covid-19 vaccination':ab,ti
Cochrane Library	((knowledge AND acceptance AND attitude AND practice AND "covid-19 vaccination")):ti,ab,kw
Google Scholar	(knowledge AND acceptance AND attitude AND practice AND "covid-19 vaccination")

جدول ۲: چک‌لیست ارزیابی مقالات

مرورگر ۱ - ۲ □

مقالات

۵ ۴ ۳ ۲ ۱

سؤال‌های تحقیق

آیا هدف از مطالعه به‌روشنی و به‌طور کافی بیان شده است؟

آیا جمعیت هدف به‌طور شفاف و واضح بیان شده است؟

آیا محدوده‌ی زمانی و مکانی به‌طور واضح مشخص شده است؟

نمونه‌گیری

آیا نمونه‌گیری تصادفی بوده است؟

آیا خصوصیات افراد نمونه‌گیری‌شده مطابق با جمعیت هدف بوده است؟

آیا میزان پاسخ‌دهی کافی بوده است؟ (۷۰ درصد یا بیشتر)

آیا ابزار استفاده‌شده در مطالعه برای اندازه‌گیری معتبر و پایا بوده است؟

آیا روشی یکسان برای اندازه‌گیری همه‌ی افراد مطالعه‌شده در نظر گرفته شده است؟

آیا ابزار اندازه‌گیری پایا و معتبر بوده است؟

آنالیز

آیا آنالیز بر اساس زیرگروه‌های سنی، جنسی و دیگر زیرگروه‌های مهم انجام گرفته است؟

درباره‌ی نحوه‌ی آنالیز مطالعه است. نمرات بین صفر تا هشت هستند. با بررسی متن کامل مستندات، کیفیت مقالات ارزیابی شد و مطالعات برحسب نمره‌ی کیفیت، در سه گروه مطالعات با کیفیت بالا (۷ و ۸)، متوسط (۵ و ۶) و پایین (۴ تا ۰) قرار گرفتند و مقالات با کیفیت بالا وارد آنالیز نهایی شدند [۲۱]. ارزیابی مقالات را دو نفر از محققان به‌صورت جداگانه صورت دادند و در موارد اختلاف، از نظرهای محقق سوم به‌منظور جمع‌بندی و تصمیم‌گیری استفاده شد.

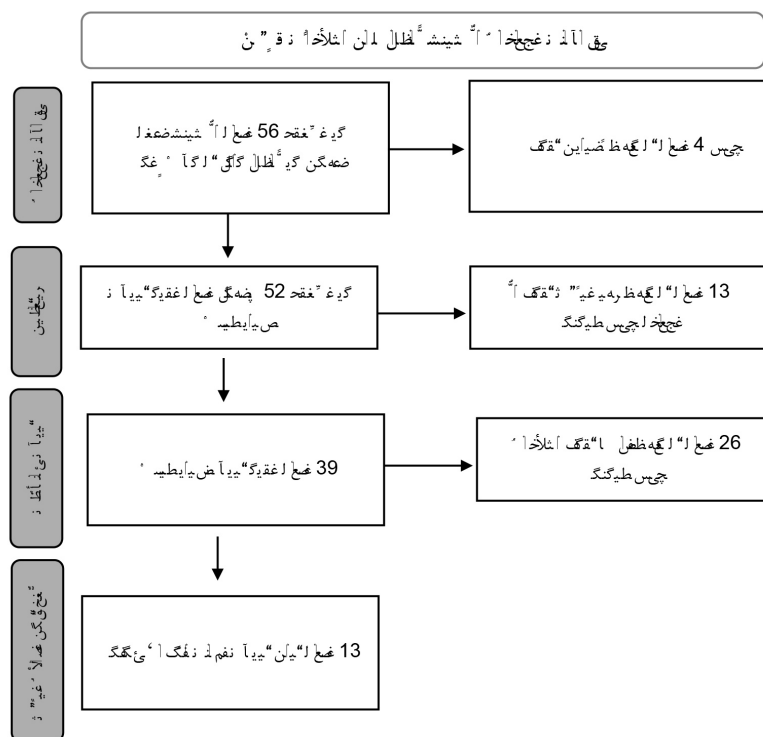
در مرحله‌ی چهارم، با مراجعه به متن کامل مقالات، اطلاعات مرتبط با موضوع پژوهش شامل فراوانی افراد بررسی‌شده، ابزار جمع‌آوری اطلاعات و مقیاس آن، سال انتشار و چاپ مقاله، حجم نمونه، جمعیت مطالعه‌شده و محل انجام مطالعه استخراج شد و به‌منظور آنالیز از آن‌ها استفاده شد.

راهبردهای جست‌وجوی مقالات در هریک از پایگاه‌های اطلاعاتی با استفاده از کلیدواژه‌ی استفاده‌شده و همچنین، عملگرهای بولی در جدول ۱ نشان داده شده است (جدول ۱).

در نهایت، به‌دلیل محدودیت در تعداد مقالات، تمامی گروه‌های سنی که فاکتورهای دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش را درباره‌ی واکسیناسیون کووید ۱۹ ارزیابی کرده بودند، مدنظر قرار گرفتند.

مقالات مرتبط با موضوع تحقیق از سال ۲۰۱۹ و به زبان‌های فارسی یا لاتین، جمع‌آوری و متن کامل آن‌ها استخراج شدند؛ علاوه بر این منابع، مستندات به‌دست‌آمده برای دستیابی مرتبط بررسی شدند. در مرحله‌ی بعد، با مرور عناوین، مطالعات غیرمرتبط با هدف این مطالعه حذف شدند و سپس، از بین مطالعات باقی‌مانده، با مراجعه به خلاصه‌ی مقاله و سپس متن کامل مقاله، از مرتبط‌بودن آن با هدف این مطالعه اطمینان حاصل شد و موارد غیرمرتبط نیز حذف شدند (شکل ۱).

به‌منظور ارزیابی کیفیت و استخراج اطلاعات (مرحله‌ی سوم)، از چک‌لیست هشت‌سؤالی زیر استفاده شد. در این چک‌لیست، دو سؤال در زمینه‌ی هدف پژوهش، دو سؤال درباره‌ی نحوه‌ی نمونه‌گیری، سه سؤال درباره‌ی نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات و اندازه‌گیری شاخص‌ها و یک سؤال

شکل ۱. نمودار فرایند انتخاب مطالعات بر اساس الگوی PRISMA

یافته‌ها

چک‌لیست ارزیابی مقالات

در جدول ۲، نمونه‌ی چک‌لیست ارزیابی مقاله بیان شده است (جدول ۲).

نتایج اولیه‌ی جست‌وجو

در گام نخست پژوهش، تعداد ۵۶ مقاله از جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی استخراج شد. بعد از بررسی عنوان مقالات، ۴ مقاله‌ی تکراری حذف شدند. پس از بررسی چکیده‌ی مقالات، ۱۳ مقاله به دلیل غیرمرتبط بودن با موضوع حذف شدند. در نهایت، ۳۹ مقاله دوباره بررسی و ۲۶ مقاله به دلیل اطلاعات ناکامل از مطالعه حذف شدند. در نهایت، ۱۳ مقاله انتخاب و به دقت ارزیابی شدند. از این تعداد، ۳ مقاله متعلق به کشور بنگلادش، ۲ مقاله از کشور نیجریه بود و مابقی از کشورهای تایلند، اتیوپی، عربستان سعودی، مالزی، هند، اردن، عمان و لیبی بودند [۱۷، ۱۵، ۲۲-۳۲].

در مجموع، پس از انجام غربالگری‌های لازم بر اساس چک‌لیست استفاده‌شده، ۱۳ مقاله استخراج و بررسی شدند. شکل ۱ بیانگر فلوچارت انتخاب مقالات بر اساس مرور سیستماتیک است و جدول ۳ نتایج مطالعات را نشان می‌دهد. جدول ۳ بیانگر اطلاعات حاصل از این مقالات، شامل نام نویسنده، سال انجام مطالعه، کشور، نوع مطالعه، شرکت‌کنندگان، عنوان، ابزار اندازه‌گیری و همچنین، نتایج و یافته‌های حاصل از مطالعه است.

نتایج اکثر مطالعات سطح مطلوب و متوسط دانش از بیماری و واکسن کووید ۱۹ را نشان می‌داد؛ درحالی‌که در نگرش افراد به واکسن کووید ۱۹، اکثر جوامع سطح پایینی

جدول ۳. نتایج مقالات انتخاب شده

ردیف	نویسنده	سال	کشور	نوع مطالعه	شرکت کنندگان	عنوان	ابزار اندازه گیری	نتایج و یافته ها
۱	Wungrath J [۱۷]	۲۰۲۱	تایلند	مقطعی	۴۵۰	بررسی میزان دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش سالمندان راجع به بیماری و واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش، نگرش و عملکرد راجع به بیماری کووید ۱۹ و میزان پذیرش افراد در زمینه واکسن کووید ۱۹	میزان کافی دانش، نگرش و عملکرد سالمندان راجع به بیماری کووید ۱۹ و افزایش آگاهی و پذیرش واکسن کووید ۱۹ در میان سالمندان
۲	Ekwebene OC [۲۵]	۲۰۲۱	نیجریه	مقطعی	۴۴۵	بررسی میزان دانش از واکسن کووید ۱۹ و پذیرش آن در میان کارکنان سلامت و ارتباط دموگرافیک با میزان پذیرش بیماری کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش و عملکرد افراد راجع به بیماری کووید ۱۹ و میزان پذیرش افراد در زمینه واکسن کووید ۱۹	با وجود دانش بالا درباره واکسن کرونا در بین کادر درمانی، تعداد افراد راغب برای دریافت واکسن مناسب نیست و مهم ترین علت را ترس از عوارض جانبی آن عنوان کرده اند. رابطه ای بین مشخصات دموگرافیک و پذیرش واکسن کووید ۱۹ مشاهده نشد.
۳	Enitan S [۲۶]	۲۰۲۰	نیجریه	مقطعی	۴۶۵	بررسی میزان دانش، درک و Readiness راجع به واکسن کووید ۱۹ و بیماری کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش، درک و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹ و بیماری کووید ۱۹	اکثر شرکت کنندگان دانش و درک لازم برای واکسیناسیون کووید ۱۹ نداشته و اکثر آنان به تزریق واکسن راغب نبوده اند.
۴	Haimanot Abebe [۲۷]	۲۰۲۱	اتیوپی	مقطعی	۴۹۲	بررسی میزان دانش، نگرش و پذیرش افراد بزرگسال راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش، نگرش و درک افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	اکثر افراد میزان بالای دانش و نگرش مثبت و تمایل به پذیرش واکسن کووید ۱۹ را نشان دادند.
۵	Salman Mohammed Al-Zalfawi [۲۸]	۲۰۲۱	عربستان سعودی	مقطعی	۲۰۲۲	بررسی میزان دانش، نگرش و درک افراد جامعه راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش، نگرش و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	نتایج میزان بالای دانش، نگرش و پذیرش راجع به واکسن کووید ۱۹ در بزرگسالان را نشان می داد.
۶	Md. Saiful Islam [۲۲]	۲۰۲۱	بنگلادش	مقطعی	۱۶۵۸	بررسی میزان دانش، نگرش و درک افراد جامعه راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای دموگرافیک، دانش، نگرش و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	با وجود میزان ناکافی دانش، میزان بالای نگرش و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹ را نشان می داد.
۷	Nurul Azmawati Mohamed [۲۹]	۲۰۲۱	مالزی	مقطعی	۱۴۰۶	بررسی میزان دانش، پذیرش و درک مردم مالزی راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای آنلاین میزان دانش، درک و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	با وجود میزان ناکافی دانش از واکسن کووید ۱۹، اکثر افراد راغب به دریافت واکسن کووید ۱۹ بودند.
۸	Sultan Mahmud [۲۳]	۲۰۲۱	بنگلادش	مقطعی	۶۰۵	بررسی میزان دانش، پذیرش و درک و اعتقاد مردم بنگلادش راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش نامه ای آنلاین ویژگی های دموگرافیک، دانش، پذیرش و نگرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	اکثر شرکت کنندگان میزان اندکی دانش، پذیرش و نگرش را راجع به واکسن کووید ۱۹ نشان دادند.

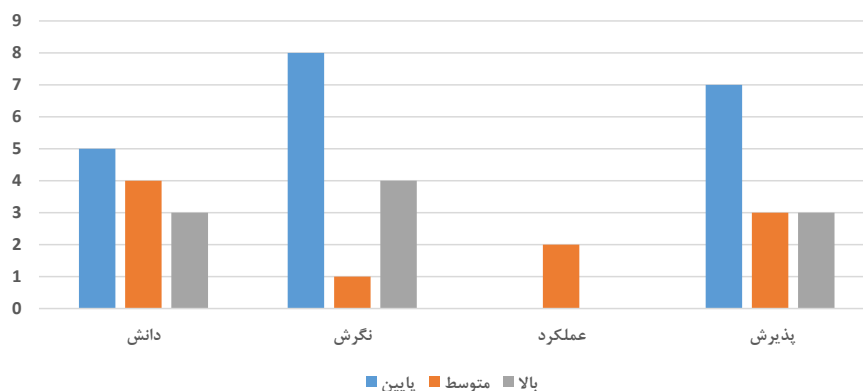
را گزارش کرده بودند. در ارتباط با عملکرد افراد در زمینه واکسن کووید ۱۹، فقط دو مطالعه سطح مطلوب عملکرد را گزارش دادند. در نهایت، در ارتباط با پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹، نیز اکثر مطالعات سطح پایین پذیرش

ادامه جدول ۳

۹	Farzana Islam[۳۰]	۲۰۲۱	هند	مقطعی	۵۱۳	بررسی میزان دانش، پذیرش و نگرانی مردم دهلی نو راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش‌نامه‌ی دموگرافیک، پذیرش و نگرانی افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	نتایج میزان ناکافی دانش را نشان داد و همچنین نشان داد که نزدیک به نیمی از افراد، با وجود نگرانی، مایل به پرداخت هزینه برای واکسن بودند.
۱۰	Tamam El-ElimatI[۳۱]	۲۰۲۱	اردن	مقطعی	۳۱۰۰	بررسی میزان نگرش و پذیرش افراد بزرگسال راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش‌نامه‌ی آنلاین دموگرافیک، نگرش و پذیرش راجع به واکسن کووید ۱۹	میزان پایین پذیرش، ولی نگرش مثبت افراد راجع به واکسن کووید ۱۹
۱۱	Muhammed Elhadi[۱۵]	۲۰۲۱	لیبی	مقطعی	۱۵۰۸۷	بررسی میزان دانش، نگرش و عملکرد راجع به کووید ۱۹ و میزان دانش، نگرش و پذیرش راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش‌نامه‌ی آنلاین میزان دانش، نگرش و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	نتایج میزان کافی دانش، ولی میزان کمتر نگرش مثبت و پذیرش راجع به واکسن کووید ۱۹ در بزرگسالان را نشان داد.
۱۲	Sabria Al-Marshoudi[۳۲]	۲۰۲۱	عمان	مقطعی	۳۰۰۰	بررسی میزان دانش، نگرش و عملکرد افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش‌نامه‌های دانش، نگرش و عملکرد افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	نتایج میزان کافی دانش و نگرش را در افراد نشان می‌داد و تقریباً نیمی از افراد تمایل به دریافت واکسن را نشان دادند.
۱۳	Md. Sazzadul Bari[۲۴]	۲۰۲۱	بنگلادش	مقطعی	۱۲۰۱	بررسی میزان دانش، درک و تمایل افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	پرسش‌نامه‌ی دانش، نگرش و تمایل افراد راجع به واکسن کووید ۱۹	اگرچه میزان دانش از واکسن کووید ۱۹ کافی بود، نیمی از جمعیت نگرش منفی به واکسن کووید ۱۹ و بیش از نیمی از جمعیت تمایل به دریافت واکسن را نشان دادند.

را گزارش کردند که بیشتر مطالعات نبود اطلاع‌رسانی کافی در خصوص واکسیناسیون و وجود شایعات درباره‌ی عوارض آن را علت کاهش پذیرش واکسیناسیون می‌دانستند. توزیع فراوانی مطالعات برحسب سطح دانش، نگرش، عملکرد

توزیع فراوانی مطالعات بر حسب سطح دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش افراد شرکت کننده نسبت به واکسن کووید-۱۹

شکل ۲: توزیع فراوانی مطالعات برحسب سطح دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش افراد شرکت کننده راجع به واکسن کووید ۱۹

و همچنین، پذیرش افراد شرکت کننده درباره‌ی واکسن کووید ۱۹ در شکل ۲ رسم شده است (شکل ۲).

بحث و نتیجه گیری

تزریق همگانی واکسن کووید ۱۹ یکی از مشکلات بزرگ کشورها در طول پاندمی کووید ۱۹ است و کشورها سعی بر ترغیب مردم به تزریق واکسن دارند تا بتوانند از موج‌های بعدی این بیماری جلوگیری کنند. این مطالعه‌ی سیستماتیک منظم با هدف سنجش دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش افراد راجع به واکسن کووید ۱۹ انجام پذیرفت. بعد از بررسی مطالعات، ۱۳ مطالعه از کشورهای بنگلادش، نیجریه، تایلند، اتیوپی، عربستان سعودی، مالزی، هند، اردن، عمان و لیبی ارزیابی شدند. در بین مطالعات، ۴ مقاله‌ی پرسش‌نامه‌ای به صورت آنلاین تکمیل شد [۱۵، ۲۳، ۲۹، ۳۱]. بیشتر افراد مطالعه‌شده به کشور لیبی (۱۵،۰۸۷ نفر) تعلق داشتند [۱۵]. در بین تمامی مطالعات که روی افراد بزرگسال در جامعه صورت گرفته بود، مطالعه‌ی Wungrath J و همکاران دانش، نگرش، عملکرد و پذیرش درباره‌ی واکسن کووید ۱۹ را در گروه سالمندان و Ekwebene OC و همکاران نیز در بین کادر درمانی سنجیده بودند [۲۵، ۱۷].

سطح دانش افراد از بیماری کووید ۱۹ و واکسن آن در تزریق نوبت‌های واکسن اثر مستقیم می‌گذارد؛ به‌طوری که اکثر مطالعات بررسی‌شده در این پژوهش نشان دادند که دانش افراد از واکسن در سطحی پذیرفتنی قرار دارد (۸ مطالعه، ۶۱/۵ درصد) و تنها در پنج مطالعه این سطح کمتر از حد انتظار بوده است (۴/۳۸ درصد) که خود نشان‌دهنده‌ی نبود اطلاع‌رسانی کافی درباره‌ی بیماری و از آن مهم‌تر، واکسن کووید ۱۹ است. از منظری می‌توان دلیل این افزایش دانش را مطالعه‌ی مردم درباره‌ی بیماری و واکسن‌ها در روزهای نخست پاندمی دانست؛ زیرا بیشتر مردم به دنبال شناخت این پاندمی و درمان آن بودند و این مسئله باعث افزایش دانش در

بیشتر جوامع شد [۲۲، ۲۳، ۲۶، ۲۹، ۳۰].

در بین مطالعاتی که به بررسی بعد نگرش و درک افراد راجع به واکسن کووید ۱۹ پرداخته‌اند، مردم کشورهای اتیوپی، عربستان سعودی، اردن و عمان نگرش مثبتی به واکسن کووید ۱۹ و درک مثبتی از آن داشته‌اند [۲۷، ۲۸، ۳۱، ۳۲]. در کشور بنگلادش، در مطالعه‌ای که به وسیله‌ی پرسش‌نامه‌ی آنلاین انجام گرفت، نگرش مردم به واکسن کووید ۱۹ منفی بوده است؛ اما در مطالعه به وسیله‌ی پرسش‌نامه‌ی حضوری، نگرش مردم به واکسن کووید ۱۹ مثبت ارزیابی شده است که با توجه به جمعیت مطالعه‌شده در پرسش‌نامه‌ی حضوری، این نتیجه منطقی‌تر است [۲۳، ۲۲]. در دیگر مطالعات، نگرش و درک افراد راجع به واکسن کووید ۱۹ در سطح پایینی قرار داشت (۸ مطالعه، ۶۱/۵ درصد). علت این تغییر را می‌توان سطح بهداشتی جوامع و همچنین، جمعیت کشورها دانست؛ زیرا در جوامع غرب آسیا، با توجه به جمعیت پایین‌تر و سطح بهداشتی بالاتر، افراد جامعه نگرش و درک مثبتی درباره‌ی واکسن کووید ۱۹ دارند.

در بعد عملکرد افراد در زمینه‌ی واکسن کووید ۱۹، مطالعات کمتری به این موضوع پرداخته بودند و بیشتر عملکرد افراد در حیطه‌ی بیماری کووید ۱۹ مطرح بوده است؛ با وجود این، Wungrath J و همکاران و Al-Marshoudi S و همکاران به بررسی عملکرد سالمندان و بزرگسالان راجع به واکسن کووید ۱۹ در کشورهای تایلند و عمان پرداخته بودند که هر دو عملکرد مناسبی را در زمینه‌ی واکسن کووید ۱۹ در سالمندان و افراد جامعه گزارش دادند [۳۲، ۱۷].

در اکثر مطالعات، میزان پذیرش واکسن و تمایل افراد به تزریق واکسن کووید ۱۹ ارزیابی شده است. در این بین، مطالعاتی که در کشورهای تایلند، اتیوپی و عربستان سعودی انجام گرفته است، نشان از سطح مناسب و بالای پذیرش مردم راجع به تزریق واکسن دارد؛ به علاوه، در کشورهای عمان و هند نیز تقریباً نیمی از مردم تمایل مناسبی به تزریق واکسن کووید ۱۹ دارند و پذیرش آن‌ها

وارد شدند. این محدودیت امکان استفاده از برخی اطلاعات مهم و نتایج مطالعاتی را که به دلیل نبود دسترسی به متن کامل آن‌ها در بررسی‌ها لحاظ نشده‌اند، کاهش می‌دهد؛ به همین دلیل، ممکن است اطلاعات مهمی از مطالعاتی که به دلیل محدودیت‌ها در دسترس نبوده‌اند، از این مطالعه حذف شده باشند.

دانش افراد از واکسن کووید ۱۹ در مطالعه‌ی انجام‌شده در سطحی پذیرفتنی بود؛ اما میزان نگرش، درک، عملکرد و در نهایت، پذیرش و تمایل افراد در زمینه‌ی تزریق واکسن کووید ۱۹ در سطح ضعیفی قرار داشت. از این رو، دولت‌ها و سیاست‌گذاران نظام سلامت باید با افزایش آگاهی عموم مردم از واکسیناسیون و مزایای آن و همچنین، ارائه‌ی گزارش‌ها و مطالعه‌های مرتبط به مردم به‌وسیله‌ی متخصصان، سعی در ترغیب افراد به تزریق واکسن کووید ۱۹ داشته باشند تا از ورود موج‌های بعدی این بیماری جلوگیری کنند.

قردانی

این تحقیق در معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی فسا کد اخلاق IR.FUMS.REC.۱۴۰۱.۰۱۳ را دریافت کرده است. نویسندگان مقاله از حمایت معاونت پژوهشی تقدیر می‌کنند.

تضاد در منافع

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی را گزارش نکرده‌اند.

References

1. Mohammadi F, Oshvandi K, Shamsaei F, Cheraghi F, Khodaveisi M, Bijani M. The mental health crises of the families of COVID-19 victims: a qualitative study. BMC Fam Pract 2021; 22(1): 1-7.
2. Pourshahri E, Bazeli J, Najafi S, Khajavian N,

پذیرفتنی است [۱۷، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۲]. در بنگلادش نیز دو مطالعه نشان از سطح پایین پذیرش و درک افراد جامعه و یک مطالعه بیانگر سطح مناسب پذیرش افراد جامعه درباره‌ی تزریق واکسن کووید ۱۹ دارد که می‌توان علت این تغییرات در نتایج را زمان انجام مطالعات دانست که با گذشت زمان، سطح پذیرش مردم درباره‌ی تزریق واکسن کووید ۱۹ افزایش یافته است [۲۲-۲۴]. به‌طور کلی، فرهنگ‌پذیری مردم در کشورهای روبه‌توسعه و توسعه‌یافته در پذیرش واکسن کووید ۱۹ نقش مهمی ایفا می‌کند. مطالعات انجام‌شده در کشورهای نیجریه، مالزی، اردن و لیبی نیز نشان از سطح پایین پذیرش افراد در زمینه‌ی تزریق واکسن کووید ۱۹ دارند که این مطالعات شناخت ناکافی از واکسیناسیون و عوارض آن را عامل اصلی نپذیرفتن دریافت واکسن کووید ۱۹ توسط مردم دانسته‌اند [۱۵، ۲۵، ۲۶، ۲۹، ۳۱].

برایند کلی نتایج مطالعات بالا نشان می‌دهد که میزان پذیرش افراد جامعه در زمینه‌ی تزریق واکسن کووید ۱۹ در جوامع مختلف متفاوت است که می‌توان عوامل گسترده‌ای را علت این موضوع در نظر گرفت؛ از جمله اطلاع‌رسانی ناکافی دولت‌ها به‌منظور افزایش دانش و ایجاد نگرش بهتر عموم مردم راجع به واکسن کووید ۱۹، تبلیغات منفی رسانه‌ها و بی‌تجربگی و نبود زمان کافی برای شناخت عوارض واکسن.

در این مطالعه، تنها مطالعاتی که به زبان‌های فارسی و انگلیسی بودند، بررسی شدند. این محدودیت زبانی می‌تواند بر تعمیم‌پذیری نتایج به تمامی کشورهای دنیا تأثیر بگذارد؛ زیرا اطلاعات مرتبط با مقالات به زبان‌های دیگر در مطالعه لحاظ نشده است. همچنین، در این مطالعه، تنها مطالعاتی که به متن کامل آن‌ها دسترسی داشتیم

Mohammadpour A. Life expectancy and COVID-19 infection: a population-based cross-sectional study. CRMS 2022; 6(1): 39-47.

3. Qattan A, Alshareef N, Alsharqi O, Al Rahahleh N, Chirwa GC, Al-Hanawi MK. Acceptability of a

- COVID-19 vaccine among healthcare workers in the Kingdom of Saudi Arabia. *Front Med (Lausanne)* 2021; 8: 83.
4. Guan WJ, Ni ZY, Hu Y, Liang WH, Ou CQ, He JX, et al. Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *N Engl J Med* 2020; 382(18): 1708-20.
5. Pourshahri E, Khajavian N, Bazeli J, Sadeghmoghadam L. Factors Related to the Acceptance and Rejection of COVID-19 Vaccination. *Intern Med* 2022; 28(2): 202-19.
6. Chen M, Li Y, Chen J, Wen Z, Feng F, Zou H, et al. An online survey of the attitude and willingness of Chinese adults to receive COVID-19 vaccination. *Hum Vaccin Immunother* 2021; 17(7): 2279-88.
7. Pourshahri E, Ebrahimi N, Najafi S. The parent-child relationship of adolescents in the quarantine of COVID-19 in Greater Khorasan. *NKUMS* 2022; 13(4): 66-73 (Persian).
8. Le TT, Andreadakis Z, Kumar A, Román RG, Tollefsen S, Saville M, et al. The COVID-19 vaccine development landscape. *Nat Rev Drug Discov* 2020; 19(5): 305-6.
9. Keshmiri S, Darabi AH, Tahmasebi R, Vahdat K, Noroozi A. Factors influencing COVID-19 vaccine acceptance based on the behavioral change wheel model in Bushehr province in 2021: A web-based study. *Hayat* 2021; 27(2): 190-205 (Persian).
10. Larson HJ, De Figueiredo A, Xiaohong Z, Schulz WS, Verger P, Johnston IG, et al. The state of vaccine confidence 2016: global insights through a 67-country survey. *EBioMedicine* 2016; 12: 295-301.
11. Jorgensen P, Mereckiene J, Cotter S, Johansen K, Tsolova S, Brown C. How close are countries of the WHO European Region to achieving the goal of vaccinating 75% of key risk groups against influenza? Results from national surveys on seasonal influenza vaccination programmes, 2008/2009 to 2014/2015. *Vaccine* 2018; 36(4): 442-52.
12. Sallam M. COVID-19 vaccine hesitancy worldwide: a concise systematic review of vaccine acceptance rates. *Vaccines* 2021; 9(2): 160.
13. Tanjani PT, Babanejad M, Najafi F. Influenza vaccination uptake and its socioeconomic determinants in the older adult Iranian population: A national study. *Am J Infect Control* 2015; 43(5): 1-5.
14. Pourshahri E, Dastani M, Khoshkhoo M, Sharghi A, Yaghoubi S, Sadeghmoghadam L. Factors affecting acceptance and non-acceptance of Covid-19 Vaccination: A Systematic Review Study. *JHRC* 2022; 8(1): 93-109.
15. Elhadi M, Alsoufi A, Alhadi A, Hmeida A, Alshareea E, Dokali M, et al. Knowledge, attitude, and acceptance of healthcare workers and the public regarding the COVID-19 vaccine: a cross-sectional study. *BMC Public Health* 2021; 21(1): 955.
16. Malesza M, Bozym M. Factors influencing COVID-19 vaccination uptake in an elderly sample in Poland. *MedRxiv*; 2021.
17. Wungrath J, Nattapong A, Nuttida K. Knowledge, Attitude, practice and acceptance of COVID-19 vaccine among elderly in Chiang Mai, Thailand. *J Educ Community Health* 2021; 8(4): 245-51.
18. Fang F, Luo X. Facing a major outbreak of new coronavirus infections in 2019: thoughts of pediatricians. *Chin J Pediatr* 2020; 58(2): 81-5.
19. Team E. The epidemiological characteristics of an outbreak of 2019 novel coronavirus diseases (COVID-19)—China, 2020. *China CDC weekly* 2020; 2(8): 113.
20. Liu J, Liao X, Qian S, Yuan J, Wang F, Liu Y, et al. Community transmission of severe acute respiratory syndrome coronavirus 2, Shenzhen, China, 2020. *Emerg Infect Dis* 2020; 26(6): 1320-3.
21. Haghdoust A, Pourkhandani A, Motaghipisheh S, Farhoudi B, Fahimifar N, Sadeghirad B. Knowledge and attitude concerning HIV/AIDS among Iranian Population: a systematic review and meta- analysis. *IRJE* 2011; 6(4): 8-20.
22. Islam M, Siddique AB, Akter R, Tasnim R, Sujan M, Hossain S, et al. Knowledge, attitudes and perceptions towards COVID-19 vaccinations: a cross-sectional community survey in Bangladesh. *BMC Public Health* 2021; 21(1): 1-11.
23. Mahmud S, Mohsin M, Khan IA, Mian AU, Zaman MA. Knowledge, beliefs, attitudes and perceived risk about COVID-19 vaccine and determinants of COVID-19 vaccine acceptance in Bangladesh. *PloS One* 2021; 16(9): e0257096.
24. Bari MS, Hossain MJ, Ahmmed F, Sarker MMR, Khandokar L, Chaithy AP, et al. Knowledge, perception, and willingness towards immunization among Bangladeshi population during COVID-19 vaccine rolling period. *Vaccines* 2021; 9(12): 1449.
25. Ekwebene OC, Obidile VC, Azubuike PC, Nnamani CP, Dankano NE, Egbuniwe MC. COVID-19 vaccine knowledge and acceptability among healthcare providers in Nigeria. *Immunity* 2021; 8: 9.
26. Enitan S, Oyekale A, Akele R, Olawuyi K, Olabisi E, Nwankiti A, et al. Assessment of knowledge, perception and readiness of Nigerians to participate

- in the COVID-19 vaccine trial. *Int J Vaccines Immun* 2020; 4(1): 1-13.
27. Abebe H, Shitu S, Mose A. Understanding of COVID-19 vaccine knowledge, attitude, acceptance, and determinates of COVID-19 vaccine acceptance among adult population in Ethiopia. *Infection Drug Resist* 2021; 14: 2015.
28. Al-Zalfawi SM, Rabbani SI, Asdaq SMB, Alamri AS, Alsanie WF, Alhomrani M, et al. Public knowledge, attitude, and perception towards COVID-19 vaccination in Saudi Arabia. *Int J Environ Res Public Health* 2021; 18(19): 10081.
29. Mohamed NA, Solehan HM, Mohd Rani MD, Ithnin M, Che Isahak CI. Knowledge, acceptance and perception on COVID-19 vaccine among Malaysians: A web-based survey. *Plos One* 2021; 16(8): e0256110.
30. Islam F, Agarwalla R, Panda M, Alvi Y, Singh V, Debroy A, et al. Assessment of the knowledge, preferences and concern regarding the prospective COVID-19 vaccine among adults residing in New Delhi, India—A cross-sectional study. *J Family Med Prim Care* 2021; 10(6): 2369-75.
31. El-Elimat T, AbuAlSamen MM, Almomani BA, Al-Sawalha NA, Alali FQ. Acceptance and attitudes toward COVID-19 vaccines: A cross-sectional study from Jordan. *Plos One* 2021; 16(4): e0250555.
32. Al-Marshoudi S, Al-Balushi H, Al-Wahaibi A, Al-Khalili S, Al-Maani A, Al-Farsi N, et al. Knowledge, Attitudes, and Practices (KAP) toward the COVID-19 vaccine in Oman: a pre-campaign cross-sectional study. *Vaccines* 2021; 9(6): 602.